

Minner fra forfedrenes dager

- av Odd Bjørklund -

«Se bygdens åser skinner belyst av solens gull, mens dyre fedreminner gror op av hjemmets muld. Her klang min moders stemme på tun med kjærlig lyd».

Slik kommer disse vemodige strofene fra Målselvsangen når man sitter på toppen av «Ruten» og speider utover dalen, dette vidunderlige panorama av fjellvidder og grønne skoger.

I guttedagene var det om søndagene og ta fjellturen fatt innover mot Benelvdalen og Ruten hvor man i klarvær ser viden om, mot Tromsø og hele ti kirketårn utover fylket. Man undret seg hvad det var å se bakom de høye fjelle over Ommasvarra og Svendborgtindene, Hattavarre, Rostavarre, Vehlvaskvolve, Mauken og Alappen? I det fjerne mot Svenskegrensen ser man små vann og sideelvene som slynger seg i stilla og stryk nedgjennom fjellsidene med sildrende bekker og fossefall, forbi åser og furumoer, og forenes til et sølvglitrende bånd der stor-elven bukker seg ned gjennom skogdalen mot havgapet. Man minnes liene om våren når det ikke var tele i bakken fra høsten av, sneen kunne ligge hele meteren mens skogen stod grønn over sneteppe. Og når Rutbekken løstet kom også varmen og våren med bulder og brak, og flommen gikk mang en gang over sine bredder. Det var et levende syn i midnattsolen med den purpur-røde kveldssolen som gav et fargesprakende bilde av dette mektige panorama.

Det var vel også dette vakre skue mot ødemarken og nybyggerland som fikk de hardtarfede delinger sydfra å slå seg ned i dette vidunderlige og vakre midnattsolens land. Man minnes saganen gjennom forfedrenes betetninger da de første nybyggerne kom nordover med sine familier og kolonisererte dalen. Og utover 18-tallet kom flere etter av slekt og naboer mot det ukjente, de blev vel lovet gull og grønne skoger, og eiendommene blev store. De går enda mot fjelltoppene.

Man undres over det pågangsmot mot nord på sin vandring med kløvhestene til Trondheim, hvor de gikk og ventet på tilfeldigvis fiske-skøyter som igjen brukte dager i storm og stille opover mot Målsnes. Og den videre vandring opover dalen langs elvebreddene hvor elvene måtte forsæres med flåter, og hvor urskogen var så tett at de måtte hugge og bane seg vei gjennom krattet. Men de kom kanskje på en sti som var opråkret av samenes vandring i årtusener. For de kom jo også inn i urfolkets land som historien forteller noe om. De første vandret flere mil opover dalen mot Alappen og Ruten hvor dalen gjør en bue mot Kalvhaue. De kom på Bruhaugen hvor de kanskje hadde tid å betrakte dette skue med den buktende Fjellfrosk-elven med holmer og nes, små jønner og store furumoer. Kanskje var det rast på de eldte gårdene hos Thommassen-folket på Skjellet som var kommet til bygda allerede i 1772.

Eller de tok inn hos han Hans og ho Ragnhild på Øverby. Det siges at gjestfriheten var stor i hine harde lage også. Det var frodig der oppe i ødemarken og urskogen, hvor naturen selv hadde regulert. Det fantes ikke en sten i jorden langs elvebreddene, undtatt under plogfåren med ildsteder fra samenes vandring. Det var rik vegetasjon med floraen helt opunder fjellbandene med vidder og store urskoger, det var et yrende liv av fugl og vilt i busker og kratt. Opp ei fjellene og liene gikk reinen på beite med villdyrene hakk i hæl, ulv, jerv og

bjørn, som helt opp i våre dager.

Det kokte av fisk i elver og vann, det var raptjukt. Man minnes kanskje fiskekvarterene av røye og ørret ute på stabburet. Det måtte være matauk mot den lange vinteren og tel neste vår. Som de gode fangstfolk de fleste var, blev atåtnæringen vilt og fugl. Det var flokker av ryer og årfugl. Det var et yrende liv i busker og kratt, fangstmetodene var snarer, barhytter og det bruktes mye hov når fuglen lå i «dokk».

På Bygdemuseet i Kongsli forteller mye fra gamle svundne dager, der ligger minner og historier fra de gamle med ting som de med seg fra dalene sydpå. Der henger munladninger og hjørnskinns etter Bjørn-Reier som skjøt mange bjørner i sin tid. Og det fortelles tragedier med bjørnen og buskapien utenfra grinden og massemyrderiene av ulv og jerv som herjet i geit- og saueflokkene.

Disse nybyggerne var alsidig, de måtte kunne alt om husbygging og snekring, de var skreddere, smeder og skomakere, de måtte også være dyrleger men også jordmødre i mange tilfeller.

Med Jens foged Holmboes hjelp og ledelse tok de fatt med hakker og spader bare så jordspruten stod omkring dem de dyrket jord og land. Om vinteren gikk de løs på de svære furuskogene, hvor flattingen foregikk om våren i flommen nedover elva til Moastøa, så en stor del av gamle Tromsø var oppbygd av Målselvtømmer.

Men vannkraftsagene kom også igang opover bygda under fossefallene, så hestelassene med bord, bark og tjære gikk i karavane over fjellet til Storsteinnes og nedover dalen til Målsnes. De kom som regel tilbake med noe ekstra av de hovedsakelige matvarer som mel, kaffe og sirup. Men det blev jordbruket og dyrene som skulle holde liv i familien. De måtte ut i holmer, nes og fjellslåttene og fore av dette krafteløse høyet, som blev ophavet til underernæring og sykdommer hos buskapien. Med sene vårer kom bunøden med risbryting, skaving og sørper, så var det en barflekk ute i holmene var det å slå daufynne, de måtte kave for eksistensen. Men mottoet var: «Bruk dagen fornuftig! Den ligger der i sol eller regn og innbyr til arbeide for land og folk». Det var ikke elektrisk lys og vannspring, det var å vinne op vann fra dype brønner eller å hente vann fra elva i storm og kulde med børtrean på nakken.

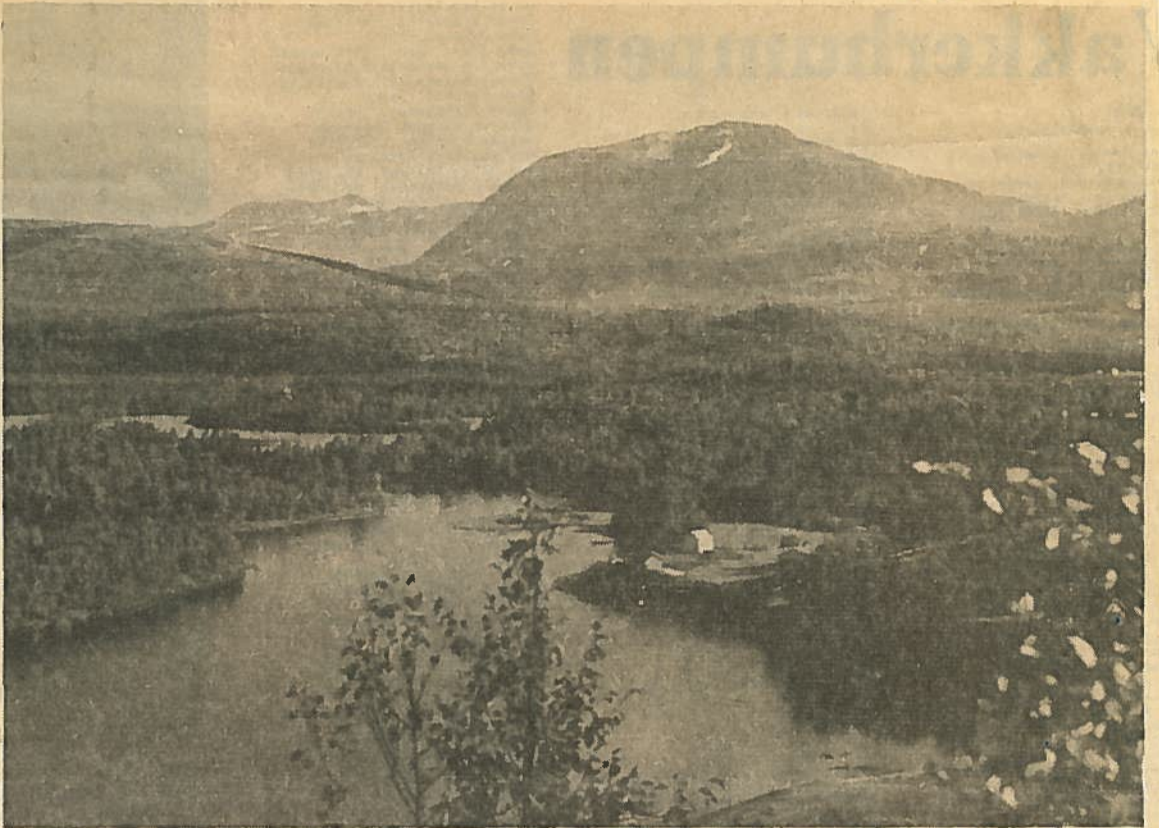
Kanskje lengtet de tilbake til dalene sydpå til gammelstu eller ystestuger til sine kjære barndomshjem, til dalen og elven ved sommertid, med fosser og stryk og der den rant stille. «Sangen om sin kjære barndoms dal». De stod så ofte ved sin barndoms kjære grind og hørte der at «Bakom synger skogene». «Sangen om sin barndoms grønne dal».

Det gikk mange historier og ord om de første gamle innbyggerne som kom til dalen. De var meget poetisk og slagferdige av seg, så disse sannferdige strofene går enda igjen på folkemunne viden om.

BRATTBAKKEN RASTEPLASS

På ferdasvegen over fjellet til Storsteinnes var det rastested borte på Brattbakken. På rotstubbene skrev de hånse vers til hverandre til neste kom.

1. Den ene av karene var religiøs og hadde mager hest - 2. og den andre brukte flasken mye.

(På rotstubben stod det til han med den magre hesten) «Tenk på din gamle magre ku og småfe likeså som etter høy har higet. Gi hoppen din litt mere mat, så hun blir noe mindre flat, så kjører du til Riget». (Ti lhan som brukte flasken mye stod det) «Når flaskens innhold du har kjær, og denne alltid med det bær, da er jeg redd du er en mann som ei guds rike arve kan».

DE GAMLE PÅ ØVERBY

Han gammel-Hans og ho Ragnhild på Øverby hadde blitt gammel og såg dårlig. Dem satt borte ved gruva og dypet flatbrød oppi møljegryta. Han såg jo ikke gryta og dypet flatbrødet ned i asken. Dette såg ho Ragnhild og satte is «Dypp i fett du og nå da - din tullbruse».

HALVOR SKJEGGENES

Halvor Skjeggenes gikk ofte å pratet med seg selv. Han hadde en gang bedt noen hjem til seg på kaffe, som kom noe overrumplet på han, mens han holdt på i spiskammerset for å finne frem noe biteti. De hørte han si: «Nei, detta e pinadø ittnå å sett fram».

HØYDONING MED ARAKPUNSI

På Solvoll hadde høydoning og der var møtt opp rundt tyve naboer, og gamle Olea hadde skjenket dem en dram av arakpunch før dem gikk ned på Gammeljordn. Om en tid gikk hun bort til vinduet og speidet nedover til jorden og undret seg og sa: «Tenke, om dem ha begyndt å blitt noe rar av seg ned på jord'n».

BEGRAVELSE

Det var en begravelse på Solvoll og Olea gikk rundt på gårdene og bad til begravelsen og sa: «Dokk må bære komma, for tenke - det kan bli artig». Og begravelsesdagen da folk kom inn sa han Lars: «Dåkk må røke karer, skjont han var sund og frisk mens vi bar han ut, så det luktet itte».

HEDNINGENE

Hans Mikkelsen hadde vært med på borkløping oppe i Rostaaksla, men på nedturen hadde han blitt noe bedugget og ramlet overende av og til, d de hørte han si: «Nå trur je han glokoke meg at Norges grunnvoller svikter, samtidig bad han om, hvis døden in-trådte måtte han få bli bringt oppå Rostafjellet, så han slapp å få ligge på Nergård Kirke-gård sammen med de andre hedningene».

RETTSAK

Det var en rettsak nede på Skjold i gamle dager om noe tømmer som var stjålet oppe i Rostaåsen. Nabokjerringa var vitne mot mannen på nabogården. Under rettsaken blev mannen meget irritert. Med ett

reiser nabokjerringa seg op i rettssalen for alle domsmenn og tilhørere og sa: «Vær itte sint nå, nå må du være like blid som den gongen da du vilde krype på folk».

BANNSKAP

På Sverresvold hadde en arbeidsmann med noe snekring oppe loftet. Med ett hørtes et hak ute i den bratte trappa og Gammel-Ingrid kom i døra. Å nei, å nei nå slo du deg vel fælt sa ho: «Ja, jækelen han inderlig hjertesjære og glosalte mæg i det heitaste hælvetta kor æ slo mæg. Ja, du gjorde vel det sa ho Gammel-Ingrid. «Nei, han steike i det snarfaste brannende hælvetta, no kjenne æ bare blodet kor det rann ned etter ryggen».

MOBBING

(Noen blev mobbet før i tida og).

Det var nede på Løvlund hos han Martin Solvoll en mørk høstkveld. Noen av ryssene helte an kanne bensin på veien utenfor huset hans så det blev et ildhav og flammene stod mot himmels. Dagen efter kom han opover til Framnes og beklaget seg. Men hvem kunde det være da spurte Anne? Da kom det kjapt: «Å, det var vel dessa krye Aspenesgutan, og na guten hennes læsar-Mille på Skjeggenes, og denna flecha oppå Lun og na helvetes Odd Bergen».

DOMMEDAG

Ho Olea på Maukstad var meget giktbroten og gikk med hodet nesten ned mot marka. En kveld i skumringen kom hun opover veien og skulde lete efter noen kalver. Noen av guttene hadde sett henne oppe i Haugsvingene, de lå på lur ute ved elva. De tok noe bensin og olje og slo uteover elva og satte fyr på så flammene stod skyhøyt og elva brant i skumringen. Olea var da kommet midt på Fjellfrosk-brua og blev med ett rak som ei ungjente i ryggen og la tel palings opover veien i redsel. Hun måtte jo tro det var dommedag?

«RÆVEHUSET HAS ARTHUR»

Her ha det vel være tel-dragelse sa ho Gammel-Tea på Agård, da ho fortalte om alle kattene som var forsvunnet hele uka. Itte før han Arthur skulde ut i revehuset som var ute i skogkanten ingravd i bakken. Det var en lur i taket som kattene var kommet nedgjennom. Og der satt dom sa ho: Rollingen has Arthur, Svarten has Sigurd, ho Lita has Peder, han Truls oppå Øvergård, han Aslak på Solvang og han Simen på Holt. Og der satt dom alle kattann i rævehuset has Arthur.

KNIPETANGEN

En handelsreisende kom tel Skjold og spurte efter husrom

for natten. Vi har dessverre ikke non ledig sengeplass nu sa Gamle Ang. Halvorsen, men gå tel Knipetangen der er det en mulighet. Han kom tel Knipetangen og spurte: «Er det her det heter Knipetangen, om det var mulig med husrom for natten?» Å, dra fanden i vold både med deg å Knipetangen din svarte Simen-Oline. Hun forstod det var Aug. Halvorsen som hadde vært ute med sitt skjemt. Han gav henne en pose kaffe for å få henne blid igjen.

NABOSKAP

Ho samme Simen-Oline var visstnok ikke så godblid på ho Nanna som gikk opover veien forbi. Ho Simen-Oline satt i vinduet «Sjå der går detta nebbgræve ho Nanna opover veien - hvis je ha sett ho flytande på en flatbrødlev utpå elva, så har je itte orke å retta ut ei bønnestekke for å redda ho».

Navn i Målselv ved Ronald Nygård

SKJOLD

Tettstedet Skjold i Øverbygd har navn etter gården Skjold, ikke langt fra Skjoldskjosen. Skjold finnes som gårdsnavn flere steder i landet. I Rogaland finner vi det også som navn på prestegjeld og i Vindafjorden som navn på et poststed. I Rogaland bruker man preposisjonen -i, mens man i Målselv bruker preposisjonen -på (på Skjold).

Skjold som gårdsnavn forekommer også flere steder i bestemt ental -Skjolden, og i dativformer som -Skille, Skjelde og Skjelle, og i ubestemt flertal -Skjolder. Ordet er et gammelnorsk maskulinum skjoldr, og betyr kort og godt skjold. Det sikter sannsynligvis til noe flatt og bratt, noe som ligner et skjold. Man finner det også ofte igjen i navn på innsjøer, -Skjoldkjosen-, fjell og skjær.

Simon Sverresvold 10 år gammel med far og Ole 7 Skjelle